

Werkt de arbeidsmarkt?

VIONA, *Werkt de arbeidsmarkt? Beleidsgericht arbeidsmarktonderzoek in Vlaanderen*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 289 p.¹

Werkt de arbeidsmarkt? Hoe werkt ze? Voor welke groepen werkt ze niet? Waarom niet? Een goede kennis van de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt is een basisvereiste voor ieder werkgelegenheidsbeleid. Dat beleid is nodig omwille van de vele onvolkomenheden van de werking van de arbeidsmarkt. Deze onvolkomenheden hebben economische én sociale gevolgen. Er zijn problemen van concurrentiedruk en van niet- vervulde vacatures. Er zijn problemen van werkloosheid en van discriminatie, van kwaliteit van de arbeid en van soms onhoudbare combinaties tussen werk en sociaal leven. Of er zijn afstemmingsproblemen tussen de vele actoren op de arbeidsmarkt. VIONA probeert nu al bijna 10 jaar via een programma van strategisch arbeidsmarkt-onderzoek de situatie en ontwikkelingen in kaart brengen.

Het boek "Werkt de arbeidsmarkt?" bundelt de *synthesen van een selectie van de onderzoeken van de voorbije twee jaar*. De resultaten hebben niet alleen betrekking op het einde van de jaren '90 en het begin van het nieuwe decennium; sommige onderzoeken evalueren de evoluties in het voorbije decennium of situeren ze in een ruimer historisch perspectief. Anderen reiken beleidsaanbevelingen aan die tot ver in de 21ste eeuw hun weerslag kunnen hebben. Het resultaat is een overzicht van arbeidsmarktonderzoek waaraan vele toonaangevende Vlaamse onderzoeksequipes hebben meegewerkt.

Het boek wijst de weg naar de meer gedetailleerde onderzoeksrapporten en publicaties die aan de

hoofdstukken ten grondslag liggen. Het is een smaakmaker die de belangrijkste resultaten belicht en met elkaar confronteert. Het laat toe om op maat een persoonlijk kennistraject doorheen het onderzoek van de voorbije twee jaar uit te stippelen. In deze bijdrage schetsen we een algemene toeleiding naar deze onderzoeken.

Werkgelegenheidsdynamiek

Het eerste deel brengt economische ontwikkelingen en hun gevolgen voor de *werkgelegenheidsdynamiek* in kaart. In het eerste hoofdstuk analyseren Leo Sleuwaegen, Koen De Backer e.a. het langzame *desindustrialiserings-*

proces in Vlaanderen en schetsen ze uitdagingen bij de evolutie naar een netwerkeconomie. Uit de studie blijkt ondermeer dat de grens tussen de industriële en de dienstensector in zo'n netwerkeconomie geleidelijk vervaagt. In een tweede hoofdstuk vinden we een verruiming van de analyse van de *werkgelegenheidsdynamiek*. Jozef Konings, Filip Roodhooft e.a. brengen niet alleen jobcreatie in kaart, maar ook processen van 'creatieve jobdestructie'. Hiermee bedoelen ze de vernietiging van economisch onproductieve jobs en de vervanging door meer productieve jobs, die leiden tot productiviteitsstijgingen. Dit hoofdstuk over de ontwikkelingen op macro-niveau roept heel wat vragen op naar de sociale component van een werkgelegenheidsbeleid ten aanzien van de economische ont-

wikkelingen: achter iedere jobdestructie gaan immers werknemers schuil.

Actief arbeidsmarktbeleid

In deel 2 staat het huidige *actief arbeidsmarktbeleid* centraal. Dit paradigma domineert het beleid in de Europese lidstaten en steeds meer ook het arbeidsmarktonderzoek. Vlaanderen schrijft zich onvoorwaardelijk in de Europese Werkgelegenheidsrichtsnoeren in om de *werkzaamheidsgraad* aanzienlijk te verhogen. In hoofdstuk 3 vergelijken Filip Abraham, Anneleen Peeters e.a. de werkzaamheidsgraad en het beleid bij ons met de situatie in Ierland, Zweden en Nederland. In het hoofdstuk worden een aantal paradoxen van het beleid geschetst, wanneer tegelijk maatregelen voorkomen om oudere werknemers te activeren en te deactiveren. We stuiten hier op spanningen tussen vroegere verworvenheden en recentere beleidsdoelstellingen, maar evenzeer op spanningen tussen actuele beleidsdoelstellingen.

Een blijvende werkloosheid ging de afgelopen jaren samen met een toename van knelpuntvacatures. De afstemming tussen vraag en aanbod blijft dus een probleem. In hoofdstuk 4 brengen Gerlinde Doyen en Miet Lamberts het *zoekgedrag van werkzoekenden* in kaart. Ze schetsen welke werkzoekende welke kanalen gebruiken en welke hindernissen ze daarbij tegenkomen. In hoofdstuk 5 focussen Veerle Cortebeek, Luc Lauwereys e.a. op *de organisatie van een activerend arbeidsmarktbeleid*. Zijn er toeleidingsproblemen tot opleidings-, begeleidings en werkervaringsinitiatieven? Hoe groot zijn ze en van welke aard? Verder worden de mogelijkheden en beperkingen van de invoering van een werkervaringsgarantieplan geanalyseerd. Een verdere vraag is wie moet instaan voor de toeleiding. Arbeidsbemiddeling en reïntegratie van werkzoekenden kennen in het buitenland een belangrijke evolutie. In hoofdstuk 6 zien we de evolutie naar *een grotere marktwerking* op dit terrein, of zoals Ludo Struyven, Geert Steurs e.a. het formuleren: de rol van de overheid verschuift van aanbieden naar aanbesteden. Wie in Vlaanderen in deze richting denkt, doet er goed aan de 10 lessen voor de Vlaamse situatie door te nemen.

Kansen voor doelgroepen

De *doelgroepen* – die vroeger risicogroepen en nu eufemistisch kansengroepen worden genoemd – staan centraal in deel 3. In hoofdstuk 7 schetsen Hans Lambrecht, Hans Verhoeven en Albert Martens hoe *allochtone ondernemers of ondernemende allochtonen* in belangrijke mate met dezelfde problemen worden geconfronteerd als autochtone ondernemers. Het ondernemer zijn verbindt hen naar problemen en kenmerken meer met de Vlaamse middenstand dan dat hun etnische afkomst hen scheidt.

De arbeidssituatie van gehandicapten is niet alleen in de praktijk problematisch; ze is het ook voor onderzoekers. In hoofdstuk 8 tonen Hans Verhoeven en Erik Samoy hoe moeilijk het is om *personen met een handicap* als doelgroep af te bakenen. Een erkenning als arbeidsgehandicapte blijkt bovendien allesbehalve een garantie op (re)ïntegratie op de arbeidsmarkt. Cruciaal daarbij is ook de *screening van en diagnose van arbeidsgehandicapten*, die Leen Sannen analyseert in hoofdstuk 9.

Personeelsbeleid, flexibiliteit en kwaliteit van de arbeid

Personeelsbeleid en kwaliteit van de arbeid krijgen de aandacht in deel 4. Het klassieke vooroordeel dat KMO's moeilijk tot een echt *personeelsbeleid* komen en dat ze er geen baat bij hebben, wordt – ten dele – weerlegd in hoofdstuk 10 (Jeroen Delmotte, Miet Lamberts, Luc Sels en Geert Van Hootegem). In een regio waar de meerderheid van de werkgelegenheid zich in KMO's situeert, is inzicht in de mogelijkheden en beperkingen van het personeelsbeleid in deze bedrijven een cruciale hefboom, niet alleen voor kwaliteit van de arbeid, maar ook voor de performantie van die bedrijven.

Baanbrekend is ook de zoektocht naar *een balans tussen flexibiliteit en zekerheid* in hoofdstuk 11 (Luc Sels, Tom Vandersteene, Geert Van Hootegem, Hans De Witte en Anneleen Forrier). Om het met de Engelse termen te zeggen, leert het hoofdstuk dat *life time employment* niet zomaar kan worden vervangen door *life time employability*. Evenmin is de Nederlandse *flexicurity* zomaar vertaalbaar naar Vlaanderen. Het uitgebreide on-

derzoek wijst evenzeer op onverwachte consequenties uit het flexibiliteitsonderzoek voor het onderscheid tussen het statuut van arbeiders en bedienden.

Het personeelsbeleid bij afslankingen wordt door Koen Dewettinck en Dirk Buyens doorgelicht in hoofdstuk 12: welke bedrijfsstrategieën vinden we terug voor de heroriëntering van werknemers bij *downsizing*, wat beter klinkt dan afslankingsprocessen? Het hoofdstuk biedt een concretisering van de 'creatieve jobdestructie' uit hoofdstuk 2, maar nu bekeken vanuit werkgeversstandpunt op bedrijfsniveau. De stem van de werknemers komt helaas minder aan bod.

Ten slotte analyseren Dirk Buyens en Karen Wouters in hoofdstuk 13 de *kosten en baten van een arbeidsmarkt bewust personeelsbeleid*, waarbij de bedrijfsverantwoordelijkheid mee wordt belicht inzake kraptes op de arbeidsmarkt of een gelijke participatie van kansengroepen. Op basis van casestudies in twaalf bedrijven leren we dat het belang van financiële stimuli vanuit de overheid moet worden gerelativeerd: economische argumenten zijn doorslaggevend en duurzamer.

De 'Triple L', EVC en EVK

Levenslang leren en blijven in de kennismaatschappij is het thema van deel 5. De grote beleidsaandacht op Europees en Vlaams vlak blijkt ook uit de voorbije en de lopende onderzoeksagenda. In hoofdstuk 14 focussen Nick Matheus en Joost Bolens op de *evaluatie van overheidssubsidies voor bedrijfsopleidingen*. Ze wijzen op de hoge *deadweight*-effecten bij deze subsidies en pleiten zelfs voor een afschaffing ervan. Het *bevorderen van deelname en deelnamekansen aan een leven lang leren* staat centraal in hoofdstuk 15 (Herman Baert, Dirk Van Damme, Mia Douterlungne e.a.), met onder meer een pleidooi voor het stimuleren van de *'joy of learning'* en van mentorschap. De erkenning van elders verworven competenties komt in een dubbelluik aan bod. In hoofdstuk 16 belichten Paulette De Coninck, Johan Roels en Marc Rigaux buitenlandse praktijken van (h)erkenning van competenties en de toepassingsmogelijkheden voor Vlaanderen. In hoofdstuk 17, *van herkennen naar erkennen*, van Ingrid Vanhoren en Mia Douter-

lungne, staan de praktijken en ontwikkelingen rond de '(h)erkenning van verworven competenties' in Vlaanderen centraal.

Arbeid, een beetje duurzaam?

In een zesde en laatste deel gaan we in op de zeer beperkte aanzetten tot een *duurzame ontwikkeling* van de arbeidsmarkt. Duurzame mobiliteit is een voorwaarde voor een duurzame arbeidsmarkt. De toenemende mobiliteit zorgt niet alleen voor congestie op de wegen en voor een onaanvaardbare uitstoot van broeikasgassen, ze heeft ook een effect op de arbeidsmarkt en op de economische ontwikkeling. Het verkennende onderzoek van Rita Sepelie, Hans Bruyninckx, Krista Van Hoof en Hans Verbruggen leert niet alleen hoe bereikbaarheid een element vormt voor economische ontwikkeling, maar ook voor het aantrekken van arbeidskrachten.

Maar duurzame ontwikkeling is veel ruimer. Een laatste hoofdstuk bundelt de evaluatie van verschillende vormen van sociale audits als instrument ter stimulering van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het onderzoek van Katrien Meireman, Rita Sepelie e.a. analyseert literatuur over audit-instrumenten, brengt buitenlandse ervaringen in kaart, maar focust ook op bedrijven en organisaties in eigen land. Het geeft duidelijke voorstellen aan alle 'stakeholders' en aan de overheid voor een economie waarin winst slechts één van de doelstellingen is in een breder streven naar maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Focus op vraagzijdepanel en transitie arbeidsmarkt

Dit boek wil alle arbeidsmarktactoren materiaal bieden om met kennis van zaken een debat te voeren over het arbeidsmarktbeleid en om dit beleid verder uit te bouwen en/of bij te sturen. Het slot-hoofdstuk van Dirk Geldof biedt daartoe een bijkomende prikkel. Het poogt een aantal lijnen uit de veelheid aan kennismateriaal te halen. Zo is het bijvoorbeeld opvallend dat thema's als een combinatie tussen arbeid en andere levenssferen, globalisering en de grootstedelijke problematiek van werkloosheid en discriminatie van migranten op de

arbeidsmarkt minder aan bod kwamen de afgelopen periode. Ten slotte biedt het besluit een vooruitblik op het lopende VIONA-arbeidsmarktonderzoek. Met de eerste resultaten van de panelstudie naar de vraagzijde van de arbeidsmarkt (PASO) eind 2002 zal de grotere aandacht voor de vraagzijde herkenbaar worden. Uiteindelijk vertrekt het VIONA-programma 2002 meer dan voorheen vanuit het concept van een transitionele arbeidsmarkt.

Dirk Geldof
VIONA-coördinator

Noot

1. Het boek is – gratis – te bestellen bij viona@vlaanderen.be en is digitaal op te pikken op www.viona.be.